

Jelentés, elemzés és kifejtés: Bentham a gondolkodás technológiájáról*

Élete végén Bentham meghatározta életművének metafizikai és ismeretelméleti alapjait, megfogalmazva és megalapozva azokat a filozófiai elveket, amelyek pályája kezdetétől fogva irányították gondolkodását.¹ Ebben az 1813-15-ben írt művében kodifikálta azokat a témákat és érveket, amelyeket először pályája kezdetén, az 1770-es évek elején vázolt fel.² A nyelvről, valamint annak a gondolkodáshoz és a valósághoz való viszonyáról elmélkedve kifinomult elméleteket alkotott a jelentésről és a gondolkodás technológiájáról - azokról a technikákról és elvekről, amelyekkel az aktív elme benépesíti és rendezi a gondolkodás területét.

Bentham elsősorban társadalmi és jogi reformer volt, aki a világ megértése és javítása érdekében filozófiai elmélkedést folytatott a nyelvről - annak természetéről, használatáról és visszaéléseiről. Szellemi energiáit elsősorban a jog és a politikai rendteremtés területén képezte ki, de a kutatás ("tudomány") minden rendelkezésre álló módjára tekintett, hogy olyan elemző és normatív eszközöket találjon, amelyekkel "a boldogság szövetét felhúzhatja" (IPML I.1). Néhányat más gondolkodóktól vett át, adaptált és dolgozott ki (például alapvető normatív elvét, a Legnagyobb Boldogság Elvét), másokat azonban maga talált ki. Elméleti újításai közül szerinte a legfontosabb a jelentéselmélete volt, amelynek középpontjában a nyelv "valós" és "fiktív" entitások szerinti elemzése állt (BL Add MSS 33,550.4).³ Ez az elmélet feltérképezte a gondolkodás területe és a fizikai valóság közötti kapcsolatokat, és olyan elemzési módszert dolgozott ki - a "parafrázis" általi meghatározást -, amely lehetővé tette a szisztematikus rendezést a

* Ez az esszé az *Utility, Publicity, and Law, Essays on Bentham's Moral and Legal Philosophy*, Gerald J. Postema (Oxford University Press, 2018) egyik fejezetének tervezete.

¹ Ez a munkája megtalálható a *Chrestomathia* című művében, valamint a logikáról, ontológiáról és nyelvről szóló esszéi a B viii.

² Bentham alapvető álláspontjának előzetes vázlatai megtalálhatók legkorábbi munkáiban, pl. UC 169, 50-66; UC 27.3-5, 25, 53; UC 135.1-69 *passim.*; UC 106.2-3; UC 69.52-53, és a PPI kézírataiban, UC 69.77-241 *passim.*, különösen 140-41, 219-20, 227-8. Ennek a munkának az eredményeit láthatjuk például a jogról és politikáról szóló korai írásaiban, pl. FG, V. fejezet.

³ Ezt az elméletet szokás Bentham "fikcióelméletének" nevezni, de ez félrevezető. (Lásd Philip Schofield, "Jeremy Bentham on Utility and Truth", *History of European Ideas*, 41 (2015), 1125-42). Bentham gondosan különbséget tett a "fikciók" és a "fiktív entitások" között, mégpedig a jelentéselméletében lefektetett elvek alapján.

gondoltam. Ezzel a technológiával Bentham arra törekedett, hogy fegyelmezze a potenciálisan szeszélyes nyelvet, és ezáltal megfossza az önkényuralmat egyik kedvenc fegyverétől.

NYELV

Bentham megfigyelte, hogy a nyelv a hatalom eszköze, olyan eszköz, amellyel a hatalom önkényes gyakorlása elrejthető és misztifikálható. Még ha nem is a hatalom céljainak előmozdítására használják, akkor is megtévesztő lehet, zavart kelt és megrontja a gyakorlati gondolkodást. Arra vállalkozott, hogy nemcsak a jogtudományról (FG 410), hanem magáról a nyelvről is "letépi a titokzatosság álarcát", hogy demisztifikálja és fegyelmezze a használatát.

Locke úgy vélte, hogy a nyelv az elmében lévő gondolatok jeleinek gyűjteménye⁴, és így olyan médium, amellyel az ilyen gondolatokat az egyik elméből a másikba közvetítik - kommunikálják -. Bentham elfogadta ezt a nézetet, de fontos módon módosította. Felismerte, hogy a nyelv jelentős szerepet játszik az interperszonális kommunikációban; ezt a nyelvet "tranzitív" használatának nevezte. A "kijelölés", a tárgyak megnevezése a nyelv egyik legfontosabb művelete a diskurzusban.⁵ De ragaszkodott ahhoz, hogy emellett, és ami még alapvetőbb, a nyelv a gondolkodás kialakításához és rendezéséhez is szükséges. "Intranzitív használata révén olyan eszköz, amelyet magának a gondolkodásnak a létrehozásában és rögzítésében alkalmaznak" (UC 101. 423; de lásd B viii, 320).

A nyelv "nemcsak a *diskurzus*, hanem magának a *gondolkodásnak* az eszköze" - írta -, "olyan eszköz, amellyel nemcsak az észleléseket és az eszméket *közvetítik*, hanem az eszméket is *formálják*."⁶ Minden érző lény az érzékein keresztül lép kölcsönhatásba a világgal, amelyben él. Az érzékek "benyomásokat" közvetítenek az elme számára. Ezek a benyomások pillanatnyiak ("röpködők") és "meghatározhatatlanok" (UC 101.332). A nyelv lehetővé teszi az ember számára, hogy determinált formát és stabilitást kölcsönöz ezeknek a benyomásoknak. "A szavakba még nem öltöztetett, vagy azoktól megfosztott gondolatok csak álmok: mint a felhők az égen, az egyik pillanatban az elmében lebegnek, a másikban pedig eltűnnek belőle." (UC 101.423; lásd UC 69.153). Sőt, a nyelv biztosítja a

⁴ "A szavak elsődleges vagy közvetlen jelentésükben nem jelentenek mást, mint a gondolatokat annak elméjében, aki használja őket". John Locke, *Essay Concerning Human Understanding*, P. H. Nidditch, szerk. (Oxford: Oxford University Press, 1975), III, 2., 2., 2.

⁵ Philip Schofield, *Hasznosság és demokrácia: The Political Thought of Jeremy Bentham* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 12.

⁶ UC 101.145n9, a szerző kiemelése. "A nyelv nem pusztán a diskurzus eszköze, sőt, a gondolkodás eszköze.

A nyelv által az ember nemcsak beszél, hanem gondolkodik is." UC 102.401. Lásd még UC 101.423 és B viii, 119, 129, 174, 198, 219, 231, 320-23 és 331.

olyan technológia, amelynek segítségével az absztrakció, az elemzés, a fogalomalkotás és a következtetés mentális műveletei az érzékek által közvetített tapasztalati tartalmakkal dolgozhatnak. Így a nyelv minden művészetet és tudományt, még a legprimitívebbeket is lehetővé teszi (UC 101.423). Az emberi jólét teljes mértékben a nyelvtől függ (UC 102.401). Bentham ragaszkodik ahhoz, hogy nyelv nélkül az emberi gondolkodás szinte semmivé válna, az emberi tapasztalat gyakorlatilag üres lenne, és az emberi létezés az állatokéra redukálna. A nyelv "olyan eszköz, amelynek segítségével az embernek semmivel sem lenne több gondolata a közléshez, mint amennyivel az állatok rendelkeznek" (UC 101.145; UC 102.22). Nyelv nélkül a legprimitívebb gondolatokon kívül minden gondolat nemcsak közölhetetlen lenne, hanem elképzelhetetlen is. Az emberi tapasztalat elérhetetlen lenne a gondolkodás, a diskurzus és a cselekvés számára.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy Bentham szerint a kommunikáció jelentéktelen vagy másodlagos a belső, intranzitív nyelvhasználathoz képest. Éppen ellenkezőleg, úgy vélte, hogy a kommunikáció szükségessége és a tapasztalatok nyilvánosságra hozatalának igénye az, ami az intranzitív nyelvhasználatot motiválja, és sikerének fontos kritériumát határozza meg.

A nyelv mégis félrevezető és misztikus lehet. A képzelet vagy a fantázia - néha ártatlanul, néha baljóslatúan - hajlamos *mesés entitások* és *fikciók* (szellemek, boszorkányok és kimerák; angyalok, démonok és istenek; aranyhegyek és egyszarvúak; szokásjogi szabályok és eredeti társadalmi szerződések) elképzeléseit megalkotni.⁷ Egyes fikciókat kifejezetten megtévesztés céljából fogadnak el ("szándékos hazugságok").⁸ Nem számíthatunk azonban minden fiktív utalást a nyelvünkből, mert maga a nyelv kényszerít bennünket *fiktív entitások* tételezésére.

Elkerülhetetlenül fizikai dolgok tulajdonságairól és módozatairól, elvont entitásokról és számokról, jogokról és kötelességekről és minden hasonlóról beszélünk, mintha ezek ugyanúgy benépesítenék fizikai világunkat, mint a sziklák, almák, kutyák és emberi testek. És ez a nyelv, bár megtévesztő, mégis szükséges a gondolkodáshoz és a diskurzushoz (UC 101.322; 102.23(DO 84)). A fiktív entitások olyan "szükségszerűség, amelynek a diskurzus céljaira szolgáló eszköz tökéletlensége miatt vagyunk kitéve, a szükségszerűség, hogy a hamisságot az igazsággal keverjük, annak a veszélynek a veszélye miatt, hogy eszmék nélkül, akárcsak beszélgetés nélkül" (*Chrest. 277n.a.*)⁹

⁷ UC 102.23-24(DO 84-86); B viii, 126, 199, 262; UC 101.342; UC 69, 52, 221; FG 509-11.

⁸ UC 102.23 (DO 84); FG 410-11, 439-41.

⁹ Egy, a *Korlátok* megírásának idejéből származó MS-ben Bentham azt írta, hogy "ahol az a dolog, amiről azt mondják, hogy az ember tulajdona, vagy kevesebb, vagy több, mint egy teljes, egyetlen és meghatározott testi tárgy, ott mintegy fiktív entitást hoznak létre erre a célra, és úgy beszélnek róla, mint az ember tulajdonának tárgyáról".

De hozzáteszi: "Jelen alkalommal nem szükséges belemenni annak vizsgálatába, hogy szükség van-e ennek a fikciónak a felállítására: elég, ha ténylegesen és általánosan felállításra került, és olyan szilárdan beivódott minden nyelvbe, hogy ma már lehetetlen nélküle diskurzust folytatni". Bentham, *Of*

A fiktív entitások (neveinek) használata nélkül nem lenne lehetséges a legprimitívebb és legembertelenebb gondolkodáson túli gondolkodás. Miért van ez így? Mert Bentham hipotézise szerint a nyelv akkor alakult ki az emberi fajban, amikor még leginkább a világunkban lévő konkrét fizikai entitásokkal voltunk elfoglalva. Nyelvünk elkerülhetetlenül az anyagokra való utalásokhoz kötődött, és kötődik ma is. "Az anyagi kép az egyetlen eszköz, az egyetlen médium, amelyen keresztül a fogalmak elméről elmére szállhatnak". Bentham írta köznapi könyvében: "Ahol egy szó van, ott egy dolog is van; így szól a közfelfogás - az eszmék társításának eredménye. Ahol egy szó van, ott egy dolog is van; innen ered az a szinte általános gyakorlat, hogy *fiktív* entitásokat összekeverünk *valódiakkal* - a fiktív entitások neveit megfeleltetjük valódiaknak" (B xi, 73).

Melyek a "valódi" és melyek a "fiktív" entitások, és hogyan tudjuk megkülönböztetni őket? Hogyan tudjuk megkülönböztetni a nyelvileg szükséges "fiktív entitásokat" a "fikciótól" és a "mesés entitások"; és általánosabban: hogyan fegyelmezhetjük a nyelvhasználatot, hogy ne vezessen minket zűrzavarba, megtévesztésbe és hazugságba? Ezekre a kérdésekre kereste a választ Bentham jelentésemélete. Világunk alapvető ontológiájának és a világhoz való hozzáférésünknek a számbavételével kezdte.

ONTOLÓGIAI ALAPOK

Bentham ontológiája elválaszthatatlan az ismeretelméletétől. Mindkettő egymás mellett halad, mindegyik függ a másiktól és tükrözi a másikat. Ez megnehezíti e gondolat filozófiai alapjainak egyenes, lineáris módon történő kifejtését. Azzal kezdem, hogy felvázolom azokat a fogalmakat, amelyeket Bentham jellemzően a hétköznapi nyelv ontológiai elkötelezettségének kifejtésére használt. Ez vezet majd el bennünket ahhoz, hogy megnézzük, milyen igazolást nyújt sémájának az ismeretelméletében. Az episztemológia azonban eredeti ontológiai sémájának felülvizsgálatát fogja igényelni. Bentham azt állította, hogy a főnévi igenevek nyelvben betöltött alapvető szerepe miatt hajlamosak vagyunk tárgyokban vagy entitásokban gondolkodni, noha a legalapvetőbb tapasztalatot, amelyből a nyelv kialakul, és amelyben gyökerezik, inkább olyan állapotok és események népesítik be, amelyekben ezek a tárgyak vagy entitások részt vesznek. A hétköznapi nyelv felszíni ontológiája, mint látni fogjuk, egy fontos értelemben maga is "figuratív".

Általános törvények, App. B, II. rész, H.L.A. Hart, szerk. (London: Athlone Press, 1970), 285. Lásd még: B vi, 7; PF B iii, 218; B viii, 327.

Kezdjük azzal, hogy Bentham szerint elkerülhetetlen, hogy entitásokról beszéljünk és entitásokra hivatkozzunk. Mindegyikről *úgy* beszélünk, mintha valóságosak lennének, de némelyikük *valóságos*, némelyikük pedig *nem valóságos*.¹⁰ A *nem valós* entitások vagy *nem entitások* ("mesés entitások" vagy "fikciók"), vagy "fiktív entitások". (Ezek a kategóriák kizáró jellegűek.) A fikciók vagy mesés entitások nemcsak hogy nem valóságosak, de nyelvi legitimitációjukat is megtagadják; nem szabad nekik megfelelő nyelvi létet tulajdonítani. Nem játszanak megfelelő szerepet a gondolkodásban. A "fiktív entitások" esetében azonban nem ez a helyzet. Bár helyesebben szólva nem a valóságos entitások természetéhez tartoznak, mégis megfelelő, sőt nélkülözhetetlen szerepük van a gondolkodásban, és ezért nem lehet őket kiiktatni a nyelvből.

Bentham gyakran beszélt a fiktív entitások "lehetetlen, de nélkülözhetetlen létezéséről" (pl. UC 102. 23 (DO 84)). E nélkülözhetetlen helyük a valós entitásokhoz való viszonyuk és az általuk benépesített világban való részvételük révén van - ezt a szerepet az emberi lényeknek az az egyetemes igénye határozza meg, hogy megértsék a világukat, és túléljenek és boldoguljanak benne.

Bentham szerint a *valóságos* entitások kategóriája két kizárólagos csoportot foglal magában: a mentális és a szubsztanciális entitásokat.¹¹ A *szubsztanciák* kategóriája, magában foglalja mind a *testi* (fizikai testek), mind a *testetlen* (szellemi testek) kategóriáját.¹² Mivel szerinte a testetlen szubsztanciák létezésére vonatkozó bizonyítékok igen gyengék, Bentham a legtöbb cél érdekében hajlott arra, hogy figyelmen kívül hagyja ezt a kategóriát, és kizárólag az anyagi vagy szigorúan fizikai szubsztanciákra összpontosított. Így jellemzően a valóságos entitások kategóriáját *mentális* és *anyagi* vagy *pszichikai* és *fizikai* entitásokra osztotta fel. A mentális vagy pszichikai entitások osztályába tartoznak az *érzékelések* (pl. öröm és fájdalom) és az *észlelések* (UC 106.2; TSA 77), amelyekhez ismét a *benyomások* és az *ideák* tartoznak.¹³

¹⁰ Egy D'Alembertnek írt, el nem küldött levelében Bentham különbséget tett a "helyes szubsztantívumok" (*substantifs propres*) és a "helytelen" (*impropres*) között (UC 169.55).

¹¹ Bentham néha a mentálisakat is az anyagok kategóriájába sorolta. Egy korai MS-ben ezt írta: "Az egyetlen tárgyak, amelyek valóban léteznek, a *szubsztanciák*. Ők az egyetlen valódi entitások. Ahhoz, hogy olyan szavakkal közvetítsünk bármilyen fogalmat, amelyek a szubsztanciákon kívüli [más] tárgyak nevei, kénytelenek vagyunk az ilyen tárgyaknak tulajdonítani azt, ami valójában csak a szubsztanciáknak tulajdonítható: egyszóval kénytelenek vagyunk úgy tenni, mintha szubsztanciák lennének. Azok a mások a rövid csak fiktív entitások" (UC 69.241).

¹² UC 102.8, 102.19 (DO 168); UC 101.337; UC 169.55; UC 69.227, 240.

¹³ *Chrest.* 271n; UC 101.347, 417; UC 106.2. Benthamre nagy hatással voltak Hume tanai, és bőkezűen kölcsönözte Hume terminológiáját, de gyakran anélkül vette kölcsön a terminológiát, hogy ezáltal magáévá tette volna a hozzá kapcsolódó hume-i felfogást. A "benyomás" kifejezés használatával kapcsolatban például azt mondja: "Talán megengedhető, hogy ebben az esetben kölcsönvegyem e finom és elegáns filozófus

nomenklatúráját anélkül, hogy sok véleményét átvenném" (UC 70(a)). 52).

Úgy tűnik, hogy a pszichikus és a fizikai alapvető metafizikai természetükben különbözik egymástól, de Bentham a hozzájuk való ismeretszerzési módunk szempontjából különböztette meg őket.

A pszichikai entitások azonnal "érzékeltetőek"; közvetlen hozzáférésünk van hozzájuk. Létezésükről az értelem által, észérvek nélkül is tudunk - "meggyőződést keltünk róluk" (UC 102.13). Ezzel szemben a fizikai entitások "következtetésen alapulnak": az érzékszervek által bemutatott bizonyítékokból következtetve ismerjük meg őket. Az anyagi tárgyakat "érzékeliük", de "a megtapasztalt érzékelések feltételezett forrásáról a létezés szigorúan véve inkább következtetés, mint érzékelés tárgya" (UC 102.118).¹⁴ Míg a testi entitások létezésére az érzékszervek elé tárt bizonyítékokból következtetünk, addig a testetlen entitásokra pusztán következtetés útján. Bentham a testetlen entitások között helyezte el Istent és az emberi lelket. Úgy tűnik azonban, hogy Bentham a testetlen entitások alkategóriáját a fogalmilag lehetséges entitások helytartójaként vette fel az anyagok kategóriájába. Az, hogy vannak-e ilyen entitások, amelyek benépesítik ezt az alkategóriát, szerinte teljes mértékben a létezésük mellett felhozható érvek erejétől függ. Bentham általában szkeptikus volt, és arra a következtetésre jutott, hogy azok, akiket helyesen nem győznek meg a testetlen szubsztanciák létezésével felhozott érvek, joggal sorolhatják az ilyen entitásokat a nem-entitások kategóriájába (UC 102.11). Tehát, amennyire megismerhetjük őket, a valóságos entitások vagy pszichikaiak, vagy fizikaiak.

Tekintsük a fizikai entitások osztályát. Bentham úgy vélte, hogy az érzékelések azonnali mentális élmények. Lehetnek az elmén kívüli okaik, de nincsenek olyan tárgyaik, amelyeket a filozófusok ma szándékos tárgyaknak neveznek. A benyomásokat érzékszerveink - érzékszervi apparátusunk közvetlen letéteményesei - tárják elénk. Ezek teljesen partikulárisak, differenciálatlanok és pillanatnyiak. Az érzékelésekkel együtt a benyomások az emberi tapasztalat kezdetleges alkotóelemei. Az ideák ezzel szemben többfélék. Egyesek, ahogy Hume tanította (THN I,III, vii), benyomások másolatai, amelyeket az emlékezetből nyernek vissza (*Chrest.* 271n; UC 101.347, 417). Mint ilyenek, ugyanúgy, mint az, amit másolnak, partikulárisak és differenciálatlanok. Az elmét azonban más eszmék is benépesítik, amelyeket az elme benyomásokon vagy benyomásokkal dolgozva hoz létre - például konkrét entitások mentális képei (RJE vi, 254), elvont eszmék, különösen azok, amelyeket köznevek jelölnek (*Chrest.* 265-6n), és matematikai tételek, beleértve az idealizációkat is.¹⁵

¹⁴ Amikor Bentham a fizikai testekről mint "érzékeltető" testekről beszél (pl. UC 102.8, 14 (DO 168, 170-2)), de egyértelműen, "közvetve érzékeltető" (lásd UC 101.118).

¹⁵ "A matematikai tételek nem rendelkeznek más bizonyossággal, mint ami az értelem következtetéseihez tartozik: mert maguk is ezekből a következtetésekből származnak: az egyetlen előnyük az, hogy az Ideák,

amelyek a

Az érzékelésektől (pl. öröm- vagy fájdalomélményektől) eltérően az észleléseknek szándékos tárgyai vannak. A közvetlen benyomásnak az ítélet ad formát, amely a közvetlen benyomáson túlra, egy attól független valóságra mutat (RJE vi, 254-5; UC 69.133). Így, ahogy Bentham értette őket, az észlelések, még a legegyszerűbbek és legprimitívbbek is, úgy veszik magukat, hogy valami rajtuk kívül álló dologról szólnak. Bentham azonban ragaszkodott ahhoz, hogy míg az eszme felfogása mindig igaz, a szándékolt tárgyára vonatkozó ítélet nem feltétlenül az. Erre a belátásra építette Bentham a nyelv kettős referenciájának félrevezető tanát.¹⁶ Szerinte a köznapi nyelvi megnyilatkozások egyszerre utalnak a beszélő eszméire (gondolataira vagy meggyőződéseire) és ezen eszmék vagy gondolatok tárgyaira (UC 102. 459-61; B viii, 321; 330-31, 336). A közlés *közvetlen* tárgya, ő fenntartva, a beszélő valamilyen hite, meggyőződése, attitűdje, érzése vagy más "gondolata" (B viii, 330). A közvetett vagy *hátsó* alany jellemzően valamilyen esemény, állapot vagy valós entitás az elmén túli világban. Bár terminológiája alkalmatlan, mégis arra szolgál, hogy megragadja a különbséget az elme valamely alkotóelemének "jelzése" és a világ valamely tárgyára vagy eseményére való hivatkozás között. A beszélő elméjében lévő valamilyen tartalmat jelezni nem azt jelenti, hogy jelölni, hanem azt kifejezni - szó szerint: kipréselni (B viii, 227) -, és ezáltal a gondolatot másoknak közvetíteni.

Az ideák, benyomások és érzetek Bentham rendszerében valóságos entitások, de nem szubsztanciák: pszichikai, nem fizikai entitások. Mégis gyakran ragaszkodott ahhoz, hogy "az egyikben éppúgy van valóság, mint a másikban" (*Chrest.* 265n). "Az anyagi szubsztanciák és az észlelések [lényegesek és függetlenek]" (UC 46.20); és "ha lehet egyedül, akkor létezik [azaz valóságos]; ha nem, akkor nem létezik" (UC 169.55). Valóban, a benyomások vagy ideák (beleértve az absztrakt ideákat is) létezésére nagyobb bizonyító erővel bír, nevezetesen a közvetlen észlelés, míg egy fizikai entitás létezésére csak az észlelési bizonyítékokból lehet következtetni (*ibid.*). A benyomások, állította Bentham, "az észlelés közvetlen tárgya és alanya", de a benyomást kiváltó test "csak másodlagosan és viszonylag távoli módon tárgya és alanya az észlelésnek" (UC 101. 118). Ez a

a fogalmakat, amelyekből állnak... az érzékelés azon tárgyaiból veszik, amelyekből következtetéseket lehet levonni, és ezeket olyan körülmények között veszik, amelyek között a legkevésbé valószínű, hogy előfordulnak. A matematikus egy vonalról és egy körről alkotott absztrakt elképzelését a legtokéletesebb egyenesből és körből veszi, amelyet valaha is látott, és amelyeket a szemétől [olyan] távolságban helyeztek el, ahol a legkevésbé hajlamos arra, hogy tévedjen alakjukban: és ha ezekben [lát] hibákat, a egyenes vonal görbületére vagy a kör egyenességére vagy eltérő görbületére hajló részeket, akkor még ezekből a tökéletlenségekből is alkothatja az egyenes és a kör elképzelését. . azáltal, hogy elhatározza, hogy nem feltételezi a létezésüket" (UC 96.118). Lásd még UC 135.56; UC 69.219.

¹⁶Lásd alább, 10. fejezet.

Bentham néha azt mondta, hogy a hozzájuk való közvetlen hozzáférésünk miatt a pszichikai entitások

a "valósághoz való jobb jogcíme" (UC 102.14 (DO 174)).

EPISTEMOLÓGIA

A fentiekből nyilvánvalónak kell lennie, hogy Bentham ontológiája és epistemológiája összefonódik. Ez még világosabbá válik, amint gondolkodásának ismeretelméleti alapjait ismertetjük.

Primaeval Logikai elemzés

Bentham ismeretelmélete azzal a jól ismert empirista axiómával kezdődik, hogy minden ismeret

az emberi tapasztalatból ered. "A tapasztalat az alapja minden tudásunknak, minden érvelésünknek, magatartásunk egyedüli irányítója" (RJE vi, 241). Az emberi tapasztalat pedig gyökerében az érzéki tapasztalat: "az érzék az alap, amelyből minden eszme fakad" (UC 101. 332).¹⁷ Érzékelhető tárgyak mutatkoznak meg érzékszerveink előtt; benyomást szerezve érzékeljük a tárgyat.

Bentham szerint azonban az érzékszervi tapasztalat történetének ez az egyszerű elbeszélése elrejteti annak összetettségét és az elme széleskörű szerepét a folyamatban. Először is, mint láttuk, úgy vélte, hogy az észlelés mindig magában foglalja ("kíséri") az ítéletalkotást (UC 101.119). A legegyszerűbb esetben az ítélet az, hogy a tárgy létezik. Így az észlelés hitet szül, a hit pedig a benyomáson és az azt szórakoztató elmén túlra mutat. Az elme a benyomást valaminek a bizonyítékeként veszi, ami tőle függetlenül áll fenn.¹⁸ Másodszor, az ítélet, hogy egy tárgy létezik a világban a benyomásokon és az elképzeléseken túl.

feltételezi a korábbi filozófusok által "az elme aktív erőinek" nevezett képességek továbbfejlesztését. A *Chrestomathiában* Bentham a naiv észlelésről és az elme szerepéről mesélt (*Chrest.* 262-5). Egy földműves lánya, akit pillanatnyi, differenciálatlan benyomások állandó áradata ér, az egyikre figyel. Figyelmében tartva azt, egy részre, egy növényre összpontosít; ezután mentálisan elkülöníti a virágot a növény többi részétől, majd külön-külön figyel annak alakjára, színére, illatára, annak elemeire, amit most már összetett benyomásnak tekint. Ad neki egy (megfelelő) nevet: "virág". Ezáltal,

¹⁷ UC 101.332; lásd UC 69.219; UC 46.18; UC 135. 304-5, 311; B viii, 238.

¹⁸ Bentham elvetette azt a hume-i tanítást (*Treatise*, I, III, vii), miszerint a hit csupán egy különösen eleven eszme, mert - érvelése szerint - a fokozott elevenség nem magyarázza meg az ítéletnek ezt az alapvető szerepét, hogy egy önmagán túli valóságra mutat (RJE vi, 254-5).

a lány a Bentham által "őselemzésnek" nevezett tevékenységet folytat, a kezdeti benyomásból kiemelve egy tárgy különböző tulajdonságait. Ha később olyan benyomásokat kap, amelyek hasonlóknak tűnnek neki, ugyanazt a hangot alkalmazza a bennük elkülönített tárgyakra. Később, felidézve ezeket az élményeket, egymáshoz viszonyítja őket, és olyan képzetet alkot, hogy magában foglalja mindezeket, és a "virág" szót (most már köznévként használva) arra használja, hogy jelezze ezt a gondolatot, valamint azokat a tárgyakat és benyomásait, amelyekből ez a gondolat származik. A leány, Bentham azt állította, az elemzés egy olyan formáját, az elme tevékenységét végzi, amely ezen a ponton kezdetleges, és "még nincs benne tudomány" (*Chrest.* 266), bár a tevékenység kifinomult változatai később fejlődnek ki.

Ugyanebben a művében Bentham korábban részletesen leírta ezt a tevékenységet:

Az anyag egyetlen része sem jelenik meg az érzékszervek számára anélkül, hogy egyidejűleg ne mutatna be ugyanakkor egyszerű elképzelések sokasága, amelyekből együttesen a konkrét, többé-kevésbé helyes és teljes állapotban lévő elképzelés áll össze. Ugyanakkor, bár természetesen mindezek az elképzelések együttesen jelennek meg, az elme hatalmában áll, hogy leválasztani ... bármelyiküket vagy többjüket a többitől, és vagy szem előtt tartani ebben a leválasztott állapotban, vagy más egyszerű, más forrásokból hasonlóképpen leválasztott gondolatokkal alkotnak összetételt. De ennek a szétválasztásnak - ennek az absztrakciónak, ahogyan ezt nevezik - az elvégzéséhez több fáradságra, a figyelem erősebb erejére van szükség, mint ahhoz, hogy úgyszólván összefogjuk őket, egy kósza kötegben; abban a kötegben, amelyben voltak. a Természet keze által összekötve: vagyis inkább, mint a tárgy konkrét állapotának figyelembevételére (*Chrest.* 58, a szerző kiemelése kihagyva).

A Bentham által festett kép szerint az elme kezdetben a kezdetben kapott benyomások "bomlásával" foglalkozik, elkülönítve néhány elemet az eredeti benyomásokból.

hátterben, a többit figyelmen kívül hagyva, és a kiválasztott elemeket újra kombinálva egy objektum és annak tulajdonságainak konstrukciójává.

Bentham nyelvezete e szakasz végén egy másik képet sugallhat: az elme nagyszámú egyszerű gondolatot kap, amelyeket a mentális valóságon kívüli valóság darabkáik hoznak létre, amelyeket aztán a természet - bár "promiszkuitással" - összefog. Úgy vélem azonban, hogy

ez a megfogalmazás félrevezet bennünket Bentham megfontolt nézetét illetően. E nézet szerint ugyanis a kötegben lévő elemek, sőt az az értelem, hogy amire az észlelő odafigyel, az egy összetett dolog.

az észlelő elméjének tevékenységének következményei, nem pedig az, ami adott neki.

Bentham világossá tette, hogy az absztrakt eszmék (pl. bizonyos színek, formák, illatok és hasonlóak) konstruálásának tevékenysége - a "művelet" - feltételezi és felhasználja az anyagokat.

a primitívebb "logikai elemzés" által biztosított; a logikai elemzést pedig "fizikai egészeken . . amelyek közvetlen kapcsolatban állnak az egyénnel", azaz az érzékeken keresztül az egyéni elmékkel (*Chrest.* 261, 262, 268). Csak ezen elemzés *után* vagy a primitív érzékszervi tapasztalat felosztása és az azt követő szintézis, hogy az események által keltett képeket meghatározott, hozzárendelhető egyszerű ideák kötegének tekinthetjük.

Az egyszerű eszmék nem a természet művei, amelyeket az elme passzívan befogad, hanem az aktív és kifinomult emberi elme mesterséges termékei, amely a saját szükségleteinek kielégítésére és érdekeinek követésére törekszik. Bentham számára az egyszerűség nem annak a jele, hogy egy eszme primitív vagy alapvető; éppen ellenkezőleg, annak a jele, hogy az eszme egy aktív elme által folytatott intellektuális folyamat terméke.

A valós és fiktív entitások ismeretelméletének ez a felfogása visszhangzik Bentham nyelvelméletében. A tétel az elemzés alapegysége, állította. "Semmi más, mint egy teljes tétel jelentése [nem elegendő] ahhoz, hogy a legegyszerűbb gondolatot is teljes mértékben kifejezzük" (B viii, 322). Egyetlen szó önmagában - önmagában - sem bármit jelent, ami létezik (UC 169.56). Egy adott tárgy valóságos létezését csak egy teljes kijelentés segítségével tudjuk nyelvileg megragadni.¹⁹ Így "minden ember, aki beszél, mondatokban beszél, a legdurvább vadember, nem kevésbé, mint a legcsiszoltabb szónok"; így "a kifejezések önmagukban véve az absztrakció művei, a kifinomult elemzés termékei" (B viii, 321; lásd 102.413-4). Bentham azt állította, hogy az állatok kizárólag *mondatokban* beszélnek (B viii, 322), de "az ember az *absztrakciós* képesség révén megtanulta, hogy a mondatokat feloldja *szavak*" (UC 102.81, a szerző kiemelése). "Először is jöttek a tételek, és hogy a tételekből, absztrakció és elemzés révén, a kifejezések birtokolták mindegyikük, egy-egy önálló jelentőséggel bíró, önállóan értelmezhető, keretbe foglalták" (B viii, 322). Mivel "semmi más, mint egy teljes tétel jelentése nem lehet elegendő ahhoz, hogy a legegyszerűbb gondolatnak is teljes kifejezést adjon, ebből következik, hogy egyetlen szó sem lehet több, mint egy tétel töredéke, egyetlen szó sem lehet önmagában bármilyen gondolat teljes jele" (*ibid.*). Ahogyan a szavak is a kezdetlegesebb, egész tételeket tartalmazó kijelentések elemzésének termékei, úgy az egyszerű gondolatok, összetett gondolkodásmódunk építőkövei, amelyek segítségével megértjük a világot, az aktív elme termékei. A tulajdonságok például csak töredékei az egészséges eszméknek: a tulajdonságokról "a kifejezés hiányos . . .az általa bemutatott idea nem más, mint, úgyszólván, a tulajdonságok egy része. egy eszme töredéke" (B viii, 326). Sőt, a fiktív entitások neveihez kapcsolódó eszmék az elemzés termékei: "az analízis természetéből fakadó művelet révén, őskori elemzés, hogy az eszmék által megjelölt több nevek fiktív entitások már

¹⁹Lásd: Ross Harrison, *Bentham* (London: Routledge & Kegan Paul, 1984), 65-67.

kialakult" (*Chrest.* 272n). Így *mind* a szín, az alak stb. absztrakt ideái, *mind* a konkrét egyszerű ideák, amelyekből ezek a minőségi ideák származnak, fiktívek entitások.

A fizikai alap és az emberi tapasztalat világa

Ennek fényében érthető Bentham egyébként paradox állítása, miszerint "A test (reális entitás) fiktív entitások összessége".²⁰ Ez nem azt jelenti, hogy a reális entitások nem léteznek, hogy minden, az érzékszerveken kívüli valóságról szóló beszédünk fikció.²¹

Ahhoz, hogy

Bentham szerint ez két okból is képtelenség lenne. Először is, a fiktív entitások episztemológiájáról szóló egész vita a valós és fiktív entitások közötti különbség magyarázatára és megalapozására irányult, nem pedig arra, hogy azt megmagyarázza. Másodszor, Bentham ismételten és nagyon világosan elutasított mindent, ami az idealizmust vagy a

fenomenalizmus (B viii, 189, 197; UC 46.20). Mint láttuk, néha azt állította, hogy a pszichikai entitásoknak jobb a létjogosultságuk, mivel közvetlen hozzáférésünk van hozzájuk; mindazonáltal soha nem kételkedett abban, hogy a következtetések, amelyekkel megerősítjük a külső világ létezését megbízható. Olyan ontológiát fogadott el, amelynek fizikai alapja van, amely az elmétől teljesen függetlenül létezik.

Azzal, hogy azt mondja, hogy a valóságos test fiktív entitások összessége, azt akarja mondani, hogy a test és a tulajdonságai közötti különbségtétel az analízis terméke, hogy nemcsak a fizikai tárgy tulajdonságai és módusai fiktív entitások, hanem a test is az, ha ezektől a tulajdonságoktól és móduszoktól elkülönítve tekintjük. A valóságos entitások az emberi érzékszervek előtt mutatkoznak meg; e találkozás érzékszervi termékét aztán elemzésnek vetik alá, és

rekonstrukció - az anyagot megkülönböztetjük a formától és az alaktól, a tulajdonságokat megjegyezzük, a testet megkülönböztetjük a mozgásától stb. (B viii, 201; UC 101.124). A mozgásban lévő anyagi testekről való beszéd a közvetlen tapasztalat elmés elemzésének termékét fejezi ki. Az érzékszervi sokféleséget sok nevezetes fiktív entitásra "bontják". Ennélfogva a valódi konkrét a tárgy az aktív elme szempontjából fiktív entitások összessége, "egyszerű, meghatározott és hozzárendelhető ideák kötege".

²⁰ UC 135.69. A szakasz folytatódik: "A testek (Valós entitások) megkülönböztethetők a fiktív entitások (tulajdonságok) alapján, amelyekről ismert, hogy azokból állnak (tartalmazzák), és ismét azok fokozata alapján, amelyeket tartalmaznak."

²¹ Michael Quinn aggódott, hogy korábbi olvasatom (a "Fact, Fictions and the Law: Bentham on the Foundations of the Law of Evidence", *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*, Beiheft 16 (1983), 51)

Bentham megdöbbenő állítása azt sugallta, hogy Bentham úgy gondolta, hogy az elme működései "előítélik a valóságos entitások." Michael Quinn, "Mi van előbb, Bentham hasznossági tyúkjá vagy az igazság tojása?" *Journal of Bentham Studies* 14 (2012), 34. Nem akartam ilyen következtetést sugallni, és itt szeretnék elejét venni minden ilyen felvetésnek.

Ez nem vonja maga után a fizikai alap nem-valóságát, amely Bentham története szerint kezdetben azokat a benyomásokat kelti, amelyeken az elme dolgozik. De ez erősen azt sugallják, hogy Bentham alapvető ontológiája nem a tárgyak vagy entitások ontológiája, hanem a dolgok ("helyzetek") és események ontológiája. Az alapszintű események a

az anyagi világ radikálisan partikuláris testek, amelyek az idő egy pillanatában mozognak a tér egy részében; helyesebben kifejezve: ezek az időhöz és helyhez kötött anyagi mozgások...

ez-mozgok-most-itt és ez-pihenek-most. Bentham így fogalmazta meg a gyökérértelmezését: "Minden, ami egy testi szubjektummal megtörténhet, felbontható erre, vagyis a kérdéses időtartam alatt vagy mozgásban, vagy nyugalmi állapotban volt" (UC 102.492 (B viii, 337)).

D'Alembert-nek írt levelében Bentham ugyanezt az álláspontot ismeretelméleti szempontból is kifejtette. Azt írta, hogy egy test csak egy időben és egy helyen képes megnyilvánulni, az emberi érzékszervekre hatni. Az idő és a hely tehát elválaszthatatlan az érzékeléstől. Az érzékelés

valami csak akkor fejeződik ki teljesen, ha egy időhöz és egy helyhez kapcsolódik.²² Az ő nézete az volt, hogy ez a fizikai valóság, ezek a sajátos tér-idő fizikai események az emberi érzékszervekkel kölcsönhatásba lépve differenciálatlan benyomásokat hoznak létre. A fizikai világról alkotott észleletek *forrásai és tárgyai* "a dolgok állapotai, amelyek vagy pozíciók, azaz helyzetek, vagy események, azaz mozgások eredményei" (UC 101.416).

Így válik világossá, hogy Bentham szerint a pszichikai valóság alkotóelemei, bár hajlamosak lehetünk tárgyként vagy entitásként beszélni róluk, valójában ugyanolyan ontológiai struktúrával rendelkeznek, mint a fizikai valóság alapvető alkotóelemei. Az elme fikció, tehát a mentális aktusok is fikciók, de az érzetek és benyomások mentális partikulumok, időbeli, bár nem térbeli elhelyezkedés. Ezek is inkább események, mint tárgyak (UC 101.417); ők is *érzés-fájdalom-most és érzékelés-ez-ost.* (Az ember kísértésbe eshetne, hogy az érzékelési adatok teoretikusának a *being-appeared-to-redly-t* használja, csak hogy a tipikus, nem elemzett benyomás valószínűleg nem korlátozódna a színérezékelési eseményekre.)

Ez az a nyersanyag, amin az aktív elme dolgozik. A fizikai világ és az emberi tapasztalatok világának minden más része - mozgás, idő, tér, forma és anyag; másodlagos tulajdonságok, valamint diszpozíciók, mentális cselekedetek és elmék; emberi

²² "Un corps ne sauroit se manifester à nos sens ni en mouvement ni en repos, sans se manifester en quelque tems & en quelque lieu. C'est pourquoi le tems & le lieu sont des objets considérations êtres

inséparables de toute perception & par conséquence de toute perception qu'on éprouve et qu'on a occasion d'énoncer. La perception n'a pas été complètement énoncée, elle n'a pas été énoncée telle qu'elle a été jusqu'à ce que ces deux circonstances ayent été énoncées mises devant nos yeux". (UC 169.62).

kapcsolatok, szokások és szabályok; jó és rossz, jó és rossz, kötelességek, jogok és szabadságok normái - mindezek az életünket benépesítő dolgok vagy entitások *e fizikai alaphoz képest* fiktív entitások, amelyek eszméknek, eszme komplexumoknak és eszmei hálózatoknak felelnek meg, amelyeket az idők során építettünk fel, hogy megértsük és kezeljük a világgal való kölcsönhatásainkat, amelyben élünk, egy olyan világgal, amely szilárdan ebben a fizikai és pszichikai alapon van megalapozva.

A fiktív entitások "valós entitásokban vagy valós entitások körül laknak" (UC 46.21). Olyan csoportokba sorolhatók, amelyek heurisztikusan koncentrikus körök mintájába esnek, vagy úgy rendezhetők, hogy koncentrikus körökben haladjanak előre. valós entitásokból kifelé.²³ Első rendű (néha "félig valóságos") fikciók. a mozgás és a nyugalom, az anyag, a forma és az alakzat, a tér, az idő és (néha) a kapcsolatok. A másodrendű fikciók közé tartoznak a minőségek és a kollektív entitások (pl. nemzetségek, fajok és események gyűjteményei, mint például a háború), amelyek olyan valós entitások vagy események összességei, amelyek mindegyike közös tulajdonságokkal rendelkeznek. A magasabb rendű fikciók közé tartoznak a pszichológiai entitások, mint az akarat, és a normatív entitások, mint a jogok, kötelességek és szabadság, erény és erkölcs. Vegyük észre, hogy a magasabb rendű fiktív entitások bármely "kifejtése" az alacsonyabb szintű fiktív entitások szempontjából lesz kidolgozva. fiktív szervezetek. Ha a fizikai bázisig tartó kapcsolatot akarjuk létrehozni, akkor annak ilyen magyarázatok láncolatán keresztül kell történnie.

A Bentham által azonosított fizikai alap ontológiailag nagyon vékony és bizonyos értelemben tapasztalati szempontból elszegényedett. Mégis úgy vélte, hogy ebből az emberi elme felépített egy gondolkodó, többrétegű, többrétegű fizikai és személyes, interperszonális és társadalmi világ: az oksági törvények szerint kölcsönhatásba lépő konkrét anyagi tárgyak világa - az almák és az asztalok, a tigrisek és a bárányok világa -, de egyben az almák és az asztalok világa is. személyek és projektek, csoportok és közösségek, államok és törvényeik. A világ az emberi tapasztalat, személytelen és személyes, fizikai és pszichikai, ezen a vékony fizikai alapon nyugszik, de semmiképpen sem korlátozódik erre a vékony fizikai alapra. Nem is "tükröz", és nem is törekszik arra. "megfelel" neki. Az emberi tapasztalat világa - a fiktív entitások hatalmas száma, fajtái és elrendezései által benépesített világ - olyan világ, amelyben az elme aktív, a nyelv által lehetővé tett és segített. A fizikai világból indul ki, és fontos módon felel a fizikai (és pszichikai) valóság, de ez egy különálló terület, amely az alaphoz kötődik, de nem redukálható rá.

A GONDOLKODÁS TECHNOLÓGIÁJA

Mi, ha egyáltalán van valami, ami vezérli vagy irányítja ezeknek a nagyon aktív elméknek a működését? És

²³ Lásd pl. UC 106.2-3; UC 46.21; UC 102.16-17; UC 102.35-50, 78-79 (DO 88-110, 158-60); UC 101.322-29, 340-43 (B viii, 262-4); UC 102.434-44 (B viii, 325-7).

mi tartja őket őszintén? E kérdések megválaszolásához térjünk vissza Bentham meséjéhez a gazda lányáról.

Az érdeklődés és az elme működése

Bentham története szerint a "természet" maga nem irányította az analízis, a szintézis és az aggregáció primitív tevékenységeit, amelyekben a lány részt vett (*Chrest.* 268n-9n). Lehet, hogy a lány jól alakította ki az elképzeléseit, vagy nem, de az értékelés mércéje nem a természetnek való megfelelés. Mi motiválta tehát őt, és milyen mérce szerint kell megítélni a teljesítményét? "Az érdek" volt Bentham rövid válasza; mert az "érdek" "valamilyen formában minden gondolat forrása, valamint minden cselekedet oka", még a tevékenységekben is, a világban az ember által tapasztalt dolgok tulajdonságainak és módozatainak kiemelése (UC 102,42 (98. DO)). A figyelem, az elme legelső tevékenysége vagy "művelete", amelyet a gazda lánya alkalmaz, "az akaratnak ... egy tapasztalat irányítására vagy megfigyelésére alkalmazott aktusa" (UC 101.414).²⁴ És ez a művelet, az elsődleges elemzéssel és a szintézis és az elme minden más művelete "étvágygerjesztő képesség", azaz "olyan képességek, amelyekben a vágy . . van helye" (UC 101.409). A gyönyör és a fájdalom, állította Bentham, "az egyesülés köteléke és a kommunikáció csatornája" az érzékelő képesség, amely felfogja a gyönyört vagy a fájdalmat, és az étvágygerjesztő képesség vágyai között, amelyeket a gyönyör vagy a fájdalom vált ki (UC 101.412). Akárcsak az apja fizikai "elemzését" (a növény levágása és elégetése, mert invazív gyomnak ítélte), a lány mentális tevékenységét is a kíváncsisága motiválta, az a vágya, hogy a virágot a saját céljaira fordítsa, és az a vágya, hogy másokat is bevonni ebbe a vállalkozásba. A "szemünk előtt lévő" tárgyak azok, amelyek érdekelnek bennünket - jegyzi meg Bentham -, "azok a dolgok, amelyekről beszélnünk kell", és "szüntelenül meg kell magyaráznunk ... az elmének"²⁵.

Az érdeklődés a lány figyelmét a virágra irányította, ott tartotta, hogy a lánya

²⁴ A teljes szöveg a következőképpen hangzik: "A figyelem az *akarat* aktusának eredménye: az étvágygerjesztő képesség akaratilag gyakorlása. Amennyiben a figyelemnek helye van - amennyiben a figyelem egy *élmény irányítására* vagy *megfigyelésére irányul*, az *élmény műveletté* alakul át, vagy mindenestre a gondolkodás területén - a mentális területen - az a hely, amely egyébként egy *élmény* és semmi más terepe lett volna, most egy *élmény* és egyidejűleg egy ennek megfelelő művelet terepévé válik - egy olyan műveleté, amelynek tárgya az a tárgy, amely az *élmény* forrása vagy székhelye volt" (UC 101.414).

²⁵ "Les objets réels et les objets fictifs sont des classes d'objets tout à fait *disparates*, qui ne s'allient ni se subordonnent d'aucune manière. Bannissons donc ces derniers : les véritables objets qui nous intéressent, les objets que nous avons sous les yeux, & sur quoi nous avons à nous expliquer sans cesse, les choses s'entend, les personnes & les faits, voilà ce qu'il faut présenter à l'esprit, voilà ce qu'il faut arranger, & non pas des chimères" (UC 169.59).

nézze meg közelebbről, és később újra eljegyezze. Az érdeklődés irányította az élmény egyes részeinek elkülönítését, észrevéve és gyönyörködve a virág alakjában, színében és illatában. Az érdeklődés arra készítette, hogy beszélgetésbe vonja a bátyját a virágról, és elhozza őt, hogy megnézze azt.

Az érdeklődés motiválta őt az esetek "logikus egészzé" való összegyűjtése, amelynek ő adott egy

köznév. Az ilyen tárgyak vagy tulajdonságok "együttal a legkönnyebben megfigyelhetőek, a legállandóbbak voltak az egyesülésükben, és a legérdekesebbek voltak [számára], akár a használat, akár a felhasználás szempontjából".

kárt", és neveket adtak nekik "hasznos tulajdonságaik használatára, illetve káros tulajdonságaik működésének kizárására" (*Chrest.* 269-70).

Az érdeklődés határozza meg azt, amiről másokkal kommunikálnunk kell, és amit meg kell magyaráznunk magunknak és másoknak (UC 169.59).

Bentham szerint az érdeklődés szerepe nem korlátozódott az elme primitív gyakorlataira. A logikának, az elme legáltalánosabb "művészetének", amely az elme minden műveletének irányt ad (UC 101.117; UC 101.92), egyetlen "végső célja" van: a jólét (UC 101.107). És

Az érdeklődés alátámasztja azt a meggyőződésünket, hogy létezik egy fizikai világ a közvetlen tapasztalatainkon túl. Közvetlen hozzáférésünk csak az érzéseinkhez, benyomásainkhoz és elképzeléseinkhez van;

mindazonáltal meg vagyunk győződve arról, hogy tapasztalataink egy fizikai világban vannak rögzítve.

független az elménktől. Mi indokolja ezt a meggyőződést? Bentham válasza egyszerű: "mert a gyakorlatban, mint azt mindenki kész elismerni, semmilyen rossz következménye nem származhat abból, ha azt feltételezzük, hogy ez igaz; és a legrosszabb következmények csak abból eredhet, hogy hamisnak feltételezzük" (UC 69.52; lásd B viii, 189n; UC 102.15(DO 182)). Vagyis az elménktől független anyagi világ feltételezése *működik*. Jobban lehetővé teszi számunkra a túlélést és a boldogulást; ha pedig az ellenkező feltételezésből következtetéseket vonok le, "éhen halok" (*ibid.*).²⁶

Bentham szerint tehát az emberi tapasztalat világa, a fiktív világ, a fiktív entitásokat egy aktív elme építi fel, amely egy függetlenül létező anyagi világban gyökerezik, de ezt a konstrukciót nem *a priori* elvek vagy kategóriák irányítják, hanem a

emberi érdeklődés. Bentham filozófiai alapjai egyértelműen empirista, de nem fenomenalista; inkább empirista, realista és kvázi-pragmatista elemek szokatlan kombinációjának terméke: érzékszervi hozzáféréssel rendelkezünk a külső világhoz, de a valóság struktúrája, ahogyan mi ismerjük, mesterséges, az aktív emberi elme terméke. Az

emberi tapasztalat, hogyan azt a nyelvi képességű aktív elménk rendezzi, a fizikai világhoz rögzül.

²⁶ Harrison megfigyelte, hogy Bentham "sokkal nagyobb sebességgel kezdte meg metafizikai vizsgálódásait, mint Descartes vagy Locke. Azonnal feltételezi, hogy ő maga, a toll, sőt az egész anyagi világ létezik", mivel semmi rossz nem származhat abból, ha ezt igaznak feltételezzük. Harrison hozzáteszi: "Egy kis hasznossági tinktúra feloldja ezeket a alapvető problémák" (*Bentham*, 54).

bázis, amelyből kiindul - a fizikai alap biztosítja az emberi tapasztalat rendezésének inputjait -, de nem tükrözi vagy képezi le a fizikai alap szerkezetét. Nem is képes rá, anélkül, hogy kiürítenénk a tapasztalatot annak minden gazdag emberi textúrájától és összetettségétől. Bentham szerint a fizikai alap végül is csak pillanatnyi mozgó anyag, és a világ a az emberi tapasztalatot színek és hangok, minőségek és viszonyok, almák és fák, érdekek és célok, kapcsolatok és közösségek, kötelezettségek és jogok, valamint megszámlálhatatlanul sok más dolog - vagy inkább a tapasztalat megszámlálhatatlanul sok olyan eleme, amelyet nem tudunk nem dolgoknak tekinteni. A rendelkezésünkre álló fogalmi apparátust nem *a priori* elvek, hanem az emberi lények szükségletei, érdekei és céljai, valamint az általuk szükségleteik kielégítésére és céljaik előmozdítására kidolgozott stratégiák határozták meg. A nyelv nem az elmétől független valóság képét nyújtja számunkra, hanem a valóság megragadásához és a céljainknak megfelelő manipulálásához szükséges eszközöket. A nyelv, ahogyan Ogden megjegyezte, "lényegében egy technológiai apparátus a dolgok világával való bánásmódról a tér."²⁷

Az elme irányítása és fegyelmezése

Bentham szerint azonban a fizikai alap nem csupán az emberi világunk pragmatikus rendezésének nyersanyagát biztosítja, hanem a gondolkodás technológiájának kritikus összetevője is.

Bentham korai és kései írásaiban gyakran tárgyalja az elme működését és azt a szerkezetet, amellyel azt jó célokra irányítja.²⁸ Osztály, expozíciót, definíciót, szisztematikus elrendezést és "módszertant" hosszasan vizsgálja, és gyakrabban alkalmazza széleskörűen az etikáról, jogról és politikáról, valamint a nyelvről, nyelvtanról és ontológiáról szóló vitáiban. Az összes többi magába foglaló és irányító mesterség a logika (UC 101.96). Szűk értelemben véve a logika a vitatkozás művészete (UC 69.153; UC 101.98), de a legtágabb és legmegfelelőbb értelemben véve megkülönböztethetetlen a következőktől: "A logika a vitatkozás művészete" (UC 69.153; UC 101.98). "metafizika", amelyet Bentham a "magunk megértésének művészetének" nevezett (UC 69.118, 153; UC 101.101). A metafizika feladata, így értelmezve, a vizsgálat, rendszerezni és értékelni a hétköznapi nyelvben és az egyes tudományokban használt kifejezésekhez tartozó gondolatokat (UC 69.152). A metafizika "az a közös tanácskozóterem, amelyben a

²⁷ C. K. Ogden, *Bentham's Theory of Fictions* (London: Routledge and Kegan Paul, 1932), xlv.

²⁸ Az 1770-es évekre vonatkozó vitáit lásd UC 69. 111, 125, 152-5, 182, 207, 216 és PPI *passim*. Későbbi (1814-es) vitáit lásd a logikáról, nyelvről és ontológiáról szóló írásaiban: UC 101 és 102, amelyeket Philip Schofield *Collected Works* számára készít elő.

amely minden tudomány találkozik" (UC 69.207). Néha úgy működik, mint "dögevő", eltakarításával

fogalmi és nyelvi szemét; ²⁹ néha "építészként" működik, "kifejezések és kifejezések sorát építi fel, hogy külön elhelyezze azokat a jelentéseket", amelyeknek még nincs biztos vagy stabil lakhelyük (UC 69.182). ³⁰

A logikai-metafizika Bentham szerint *művészet*, és mint ilyen, *véget ér* (UC 101.92, 107). Az arisztotelészek ezt a célt a tudás megszerzésében és biztosításában látták, a tudást önmagában még az emberi jólétnél is értékesebbnek tekintve. Bentham szerint ez tévedés, mivel a jólét vagy a boldogság a végső érték; ezért az emberi jólét a logika megfelelő végső célja (UC 101.156, 158, 107). Igen, a jólétre való törekvés "az etika tartománya", amely irányt ad az emberi magatartásnak, de "ugyanebben a törekvésben a logika tartománya, hogy magának az etikának a menetét irányítsa és irányt adjon" (UC 101.108). ³¹

A logika alapvető eszköze a *definíció* és a kifejezések szisztematikus elrendezése vagy az így meghatározott fogalmak. A metafizika "a definíció tudománya" - írta Bentham pályája elején (UC 69.155). A fogalmak - vagyis a fiktív entitások neveinek - "kifejtése" a nyelv tisztázását és biztosítását célozza, a kétértelműséggel terhelt fogalmak "rögzítését" és magyarázatát a homályosság elkerülése érdekében (B viii. 593). Bentham kétféle definíciós tevékenységet különböztet meg.

A legismertebb típus a definíció *per genus et differentiam*. Ez a technika tisztázza a fogalmakat, valamint finomítja és fegyelmezi használatukat azáltal, hogy meghatároz valamilyen nemzetséget, amelynek a fogalom egy faja, és megfogalmazza azokat a tulajdonságokat, amelyek megkülönböztetik azt a nemzetség más fajaitól. Ez a alkalmas a köznyelv és a tudományok számos kifejezéséhez vagy fogalmához, de Bentham szerint a legfontosabb kifejezések közül sokhoz nem áll rendelkezésre, különösen azokhoz, amelyek megnevezik az embereket.

fiktív entitások, mert nem biztos, hogy létezik olyan nagyobb nemzetség, amelynek megfelelően fájának tekinthetők. A fiktív entitásokat jelölő kifejezések kifejtéséhez szükséges a fiktív entitások valós entitásokban lévő gyökereinek feltárása. Erre a célra egyedül a *parafrázis* és annak ifjabbik társa, az *archetipizálás* technikája használható.

²⁹ Bentham Locke-ot emelte ki, mint aki különösen hatékony ebben a vállalkozásban, mert felszabadította a természetfilozófiát.

a "homályos és haszontalan nómenklatura nehéz halmazától" (UC 69.182).

³⁰ Bentham szerint a jogtudománynak erre a konstruktív tevékenységre van a legnagyobb szüksége (UC 69.182).

³¹ "A logika, mint minden más művészeti és tudományos ág ... nem más, és nem is érdemel messzebbre tekintélyt, mint amennyire hasznosítható, vagy hasznosítható.... [azaz] alkalmas arra, hogy valamilyen

formában hozzájáruljon a fájdalom csökkentéséhez vagy az öröm növeléséhez" (UC 101.108). A közjó - írta Bentham a *Chrestomathia-ban* - "az a nagy és egyetemes cél, amelyet minden *művészet*, minden *tudomány*, minden *nyelv* szolgál vagy szolgálania kell".
irányított" (*Chrest.* 120, a szerző kiemelése).

A nyelv nagy része elkerülhetetlenül "átvitt értelemben vett" - jegyezte meg Bentham. A fiktív nyelvezet elkerülhetetlen, még akkor is, ha félrevezető, sőt, akár pajzán is lehet. Lehetséges, és

néha tanulságos, hogy azonosítsuk a fiktív név használatának alapjául szolgáló vagy azt megalapozó, elkerülhetetlenül a fizikai szférából származó képet vagy alakot. Kedvenc példája a "kötelesség", amely - feltételezése szerint - egy olyan ember képét idézi fel, akit lenyom egy

súlyos tárgy vagy lánc, amely egy személyt valamilyen cselekvéshez köt (*Chrest.* 272n; UC 101.218).

Ez a technika, amelyet ő "archetipizálásnak" nevez, felhívhatja a figyelmünket a szó használatának történelmi eredetére, de önmagában nem képes feltárni a szó által tipikusan jelzett eszme gyökerét (*Chrest.* 272n). Erre a fontosabb feladatra Bentham egy másik definíciós eszközt talált ki, amelyet "parafrázisnak" nevezett el.

Az *Értekezésében* Hume ezt írta: "Lehetetlen igazságosan érvelni anélkül, hogy tökéletesen megértenénk azt az eszmét, amelyről érvelünk; és lehetetlen tökéletesen megérteni bármilyen eszmét anélkül, hogy visszavezetnénk azt az eredetéig, és megvizsgálánánk azt az elsődleges benyomást, amelyből ered. A benyomás vizsgálata tisztaságot kölcsönöz az eszmének; és az eszme vizsgálata hasonló tisztaságot kölcsönöz minden érvelésünknek."³² Anélkül, hogy Hume-ot idézné, Bentham majdnem ugyanezt a nyelvezetet használja, hogy leírja a parafrázis módszerét.

meghatározás: "Ha igaz, hogy az elképzeléseink mindannyian az érzékszerveinkből származnak, és hogy az egyetlen módja annak, hogy bármelyik tárgyat, amelyből származik, az egyetlen módszer, amelyik lehet

a célnak megfelelő magyarázatukhoz az a módszer, amelyet az imént alkalmaztam" (*Limits* 317).

A parafrázis feladata a fiktív eszme természetének és eredetének magyarázata, vagyis "a fiktív entitás *genealógiájának* vagy (a matematikusoktól kölcsönzött kifejezéssel élve) *genezisének* bemutatása" (*Chrest.* 271n, a szerző kiemelése). "Genezis" és "eredet" alatt Bentham nem a szó tényleges történelmi eredetét értette, hiszen ez az eredet szinte minden fiktív entitás esetében a történelem kódéba vész;³³ továbbá a parafrázis nem arra szolgál, hogy

ilyen történelmi spekulációkba bocsátkozni. Inkább, mint egy ingatlan tulajdonjogának keresése, a fiktív kifejezés használatának jogosultságát keresi.

Bentham a következőképpen írta le a parafrasztikus meghatározás tevékenységét:

Ahhoz, hogy a [fiktív entitás neve] határozott jelentéssel bírjon ... szükséges, hogy ezt a szót más szavakkal együtt egy mondattá állítsuk össze, és ezután mutassuk meg a

³² Hume, *Értekezés*, I.3.2.

³³ Harrison, *Bentham*, 61-2.

egyenértékűség ... a kifejezés, amelyben egy fiktív entitás neve a fő szó, és a megfelelő valós entitás nevét tartalmazó kifejezés között.
szervezet.³⁴

A kifejezés kifejtése Bentham szerint úgy valósul meg, hogy egy fiktív alanyú tételt "átalakítunk" vagy "lefordítunk" egy olyan tételre, amelynek alanya egy valós alany. (UC 101.217(B viii.246); TSA 75). Az expoziáció két lépésben halad szakaszok. Először is, miután kiválasztjuk egy (feltételezett) fiktív entitás nevét, amit ki kell állítani, "ki kell egészíteni" azt egy értelmes mondatba illesztve (B viii, 247; TSA 74). Bentham ezt a szakaszt "phraseoplerosis"-nak nevezte - a mondat kitöltésének tevékenységének. Ez az al-

A parafrasztikus definíció technikája közvetlenül kifejezi Bentham alapvető jelentéstanát: a tétel a jelentés alapegysége. Egyetlen szónak sincs jelentése, hacsak nem egy értelmes és igazságot kifejező tétel vagy mondat részeként (B viii, 322 és UC 169.56).

A második szakasz, a parafrázis, a fiktív entitás nevét alanyként tartalmazó mondat átfordítása egy olyan mondattá, amelynek alanya egy valós entitás.
tárgy. Ennek a "fordításnak" a következő három feltételnek kell megfelelnie: (1) a kifejtő mondatnak alanyi pozícióban valós entitások neveit kell használnia - vagy ilyen meghatározások sorozata vagy láncolata esetén egy olyan mondatban kell végződnie, amely valós entitások neveit használja;
(2) a kifejtő mondatnak a kifejtett mondat "pontos megfelelőjének" kell lennie (BL Add MSS 29,809.9; lásd UC 69.221), "ugyanazt az értelmet kell kifejezniük" (B iii, 594n); és
(3) az erre a célra kiválasztott valódi entitásnak annak kell lennie, "amelyik egyedül", ha egyenértékű fontosságú tételbe ágyazva, "alkalmas a célra" (TSA 74). Bentham ezt az utóbbi feltételt nem magyarázza vagy fejti ki. Lehet, hogy csak arra gondol, hogy a pontos ekvivalens megadásának célját szolgálja (ebben az esetben a harmadik feltétel összeomlik a másodikba). Vagy úgy értheti, hogy azt a célt szolgálja, hogy a kifejtett mondat értelmét és jelentőségét teljes mértékben kifejtse, világossá tegye. Vagy ismét úgy értheti, hogy valamilyen további célt szolgál, amelyet a definíciót nyújtó vagy használó személyek igényei vagy érdekei határoznak meg, vagy ami valószínűbb, azok a célok, amelyekre a képlet

³⁴ BL Add MSS 29,809.9. A folyamatot a korai és a késői munkában is nagyon hasonló módon határozta meg. Például a korai "Preparatory Principles Inserenda" című művében azt írta: "Egy helytelen tartalmi elemet parafrázissal kifejezni annyit jelent, mint azt egy mondattá kiegészíteni, és ehhez a mondathoz egy egyenértékű mondatot találni, amely valódi entitások szignifikáns szavaiból áll" (UC 69.221). 1814-ben a *Chrestomathia* című művében azt írta: "a parafrázis abban áll, hogy a kifejezendő szót - vagyis egy fiktív entitás nevét - fogjuk, és miután azt mondattá állítottuk össze, egy másik mondatot alkalmazunk rá, amely, mivel ugyanolyan jelentésű, fő és jellemző szavának a megfelelő valós entitás nevét kell tartalmaznia" (272n). Lásd még UC 101.217-24; B iii, 593-4n; TSA 74-5.

nyelvet alkalmaztak. Nem világos, hogy ezek közül melyikre gondolt.

Ha a három feltételnek megfelelő tételt vagy mondatot megtaláljuk és a kifejtésre szoruló mondat mellé helyezzük, "azáltal, hogy *látjuk*, hogy ugyanazt az értelmet fejezi ki, megmagyarázza és világossá teszi az utóbbi értelmét" (B iii, 594n, kiemelés hozzáfűzve) - a(z)

a fiktív entitások neveit használó mondat úgy értendő, hogy megmutatjuk, milyen viszonyban áll az importja a ~~fiktív~~ entitások nevei helyett valódi entitások neveit használó mondat importjával (TSA 74). Ha a fordítási kísérlet sikertelennek bizonyul, vagyis ha nem lehet ilyen fordítást végezni, akkor azt a következtetést kell levonnunk, hogy amit egy fiktív kifejezés jogos, bár félrevezető használatának véltünk, az bizonyítottan csalás, jelentés nélküli, és így - helyesen szólva - *fikció* vagy egy *mesebeli entitás* neve. Fiktív entitások amelyeknek sikeres parafrasztikus definíciót lehet adni, ezáltal igazolást nyernek, használatuk indokolt, a fiktív entitásokra való félrevezető implicit hivatkozásuk megszűnik, vagy legalábbis hibátlanná tették, mert ártalmatlan (*Chrest.* 258; PF 218n).

Vegyük tehát észre, hogy ez a tevékenység egy feltételezésen alapul, és egy hipotézissel kezdődik: a feltételezés az, hogy a fiktív nyelv általában értelmes, igaz kifejező gondolatokat és tételeket, és a konkrét hipotézis az, hogy a vizsgált fiktív nyelvi kifejezés adott darabja ezt teszi. Az explikátor feladata, hogy megtalálja értelmes, igazságot kifejező mondatok, amelyekben a fiktív kifejezéseket jellemzően használják. A hipotézis bizonyos esetekben megcáfolható, de a definíciók éppen akkor sikeresek, ha ezt a jelentést és igazságot megőrzik, és ezáltal nyilvánvalóvá és biztonságossá teszik. Így, hogy

fiktív nyelvről vagy fiktív entitásokról beszélni, semmiképpen sem jelenti az ilyen nyelv értelmességének vagy az ontológiai (nem beszélve a nyelvi) érvényességének tagadását.

az ilyen szervezetekről beszélve (TSA 75). A definíció e kidolgozott formájának célja

nem az, hogy a fiktív entitások neveit kiiktassuk a diskurzusunkból, hanem az, hogy érvényességüket és igazságtartó jellegüket nyilvánvalóvá tegyük. "Egy pillanatig se feltételezzük azt, hogy

hogy ... a [fiktív] tárgy valóságát tagadni akarják" - hangsúlyozta Bentham (*Chrest.* 271a). Fiktív entitások - tér és idő, színek és hangok, viszonyok és tulajdonságok, személyek és elmék, köteleességek és jogok - mind *léteznek*; csak abban az értelemben fiktívek, hogy nem léteznek *fizikai entitásokként*.³⁵ A fiktív entitásokkal kapcsolatban nem az a hiba, hogy létezését tulajdonítunk nekik, hanem az, hogy azt gondoljuk, hogy létezésükről pusztán a szemünkkel meggyőződhetünk.³⁶ Ontológiai státuszuk különbözik a fizikai objektumokétól.

³⁵ A tér és az idő "bizonyos értelemben valóban ... azt mondhatjuk, hogy nem létezik" - írta Bentham -, "de ez csak annyira van így, amennyire hogy azt mondjuk, hogy ezek nem anyagi testek" (UC 106.3).

³⁶ Harrison, *Bentham*, 61.

(vagy inkább tér-idő anyagmozgások). Sőt, ontológiai érvényességük és értelmességük (a tételekben) a parafrasztikus meghatározás technológiájának ügyes alkalmazásával válik nyilvánvalóvá.

De kérdezhetnénk, hogy miért kell részt vennünk a parafrasztikus meghatározás folyamatában? Miért fontos, hogy a fiktív nyelvhasználatot a fizikai valóság valamilyen alapjára vezessük vissza?

Bentham kezdeti válasza egyszerűen az, hogy a parafrázis a legjobb magyarázatot nyújtja a megkerülhetetlen képi nyelv jelentését, érthetővé téve azt, és javítva a megértésünket.

"Csak a valóságos segítségével érthetjük meg a természetét.

olyanok, amelyek fiktívek" - írta (UC 46.19; lásd TSA 74). Ebben a tekintetben a parafrázisnak ugyanaz a "hivatala" van, ugyanazt a funkciót tölti be, mint a definíció *per genus et differentiam* (UC 101.219). Bentham azonban a parafrázisnak jelentősebb szerepet tulajdonít az emberi gondolkodásban. Amikor fiktív kifejezésekről van szó, a megértés többről szól, mint a helyes használatokról, arról, hogy tudjuk, hogyan konstruáljunk értelmes gondolatokat belőlük. Megérteni őket, állítja Bentham, azt jelenti, hogy tudjuk, hogyan fordítsuk le őket a parafrázis technikájával,³⁷ és a megértés ebben az értelemben magában foglalja annak tudását, hogy a kifejezésnek "egy meghatározott jelentése" (BL Add MSS 29,809.9). "E fiktív entitások nevei önmagukban semmit sem jelentenek, amíg a kifejezéseket nem kapcsolják össze vagy nem fordítják le más kifejezésekre, nevekre, a valódi dolgok" (UC 169.60 [ellenőrizze a fordítást]). A cél azonban nem a nyelv jelentésessé *tétele*, vagyis a jelentés nélküli nyelv jelentéssé *tétele*,³⁸ hanem a nyelv jelentésének nyilvánvalóvá tétele és biztosítása. A parafrázis célja, hogy *rögzítse a referenciát* egy kifejezés. ³⁹ Ez azért fontos, mert az elmén kívüli valósághoz nem kötődve a fiktív nyelv egyetlen fontossága "hamisság ... vagy képtelenség" (TSA 75). Egyes fiktív entitások pusztán kimérák, a képzelet teremtményei (UC 102.75(DO 154)). Az ilyen fikciókat alkalmazó nyelv sérülékeny a csínytevésre és a manipulációra. A parafrázis lehetővé teszi számunkra, hogy elkülönítsük szükséges fiktív entitások és az ezeket alkalmazó értelmes nyelv a káros vagy legalábbis haszontalan fikcióktól, biztosítva az előbbieket a puszta képzeleten túl valami valóságosban.

A parafrázis tehát Bentham egyik (talán legfontosabb) eszköze volt az elme aktív erőinek fegyelmezésére. Nem javasolja

³⁷ "Az elvont fogalmakat megérteni annyit tesz, mint tudni a figuratív nyelvet lefordítani a figura nélküli nyelvre" (B iii, 181; lásd még TSA 75).

³⁸ Ahogy Philip Schofield javasolta a *Hasznosság és demokrácia* című könyvében, 34.

³⁹ ^A *per genus et differentiam* meghatározásra nem alkalmas fogalmak esetében a parafrázis "az egyetlen formája a kifejtésnek, amelyet a amelyhez az import csatolt import [őket] képes rögzíteni, és ugyanakkor [ugyanakkor] világos és egyértelmű és meghatározott nézőpontból" (BL Add MSS 33,550.5).

a fiktív nyelv és az általa alkotott gondolkodási minták *csökkentése és megszüntetése* lehetséges. Ezt nem tehetette meg anélkül, hogy a gondolkodást ne tette volna lehetetlenné, és ne tette volna lehetetlenné, hogy az emberi lények racionálisan és megfontoltan lépjenek kapcsolatba a világukkal és irányítsák azt. Nem fiktív entitásokról van szó, amelyeknek a valóságát tagadják, hanem azokról az entitásokról, amelyeknek a neveit elvileg nem lehet

a valósághoz kötve, ahogyan azt a parafrázis lehetővé teszi.⁴⁰ Minden ilyen kötődéstől elvágott fiktív nyelv, amelynek "sem igazsága, sem jelentése nincs" (TSA 74).⁴¹ Bentham azonban

megértette, hogy a képzeletnek szüksége van egy kormányzóra, hogy az elme működésének irányításra és irányításra van szüksége. A gondolkodás kötöttségének megkövetelése, vagy legalábbis elvileg kötődésének megkövetelése, egy

a képzeleten kívüli valóság, Bentham számára egy ilyen kormányzó volt. A parafrázis Bentham számára a gondolkodás egyik legfontosabb eszközét jelenti. Az emberi tapasztalat világa nem azonos az ezen a tapasztalaton kívüli világgal, és nem is tükörképe vagy modellje annak a világnak, de nem is önkényes fantáziavilág, amely lebeg a "valós", azaz fizikai világtól, amelybe az emberi tapasztalat beágyazódik. Az emberi képzelet képes fantáziavilágokat teremteni, de képes arra, hogy

megkülönbözteti őket a valóság alapú világtól, részben azért, hogy a logika alapvető technikáit, különösen a parafrázist használja arra, hogy konstrukcióit ehhez a valóság alaphoz kösse.

NYELV, VALÓSÁG ÉS IGAZSÁG

Most összefoglalva felvázolhatjuk Bentham jelentéseméletének főbb körvonalait. Bentham a filozófiai alapokhoz való folyamódását a gondolkodás és a gyakorlati érvelés zavara okozta, amelyet azok használnak ki, akik hatalmat gyakorolnak mások felett. Úgy vélte, hogy a hatalom ellenőrzéséhez a gondolkodás feletti ellenőrzés megszerzésére van szükség. A gondolkodás szabályozásához pedig a nyelv szabályozására volt szükség. A nyelv nagyon nagy részben "figuratív", a gondolatvilágot fikciókkal és fiktív entitásokkal népesíti be. A nyelv szabályozásához és a gondolkodás fegyelmezéséhez, úgy vélte, meg kell érteni és kezelni kell a képletes nyelvnek ezt a félrevezető és potenciálisan rosszindulatú használatát.

⁴⁰ Bentham a politikai és jogi fikciókat, például az angol szokásjog szabályait, mint tulajdonképpeni *fikciókat*, ~~az~~ mint tiszta "hazugságot" támadta (FG 509; FPP 267). Azzal érvelt, hogy ezek, ellentétben a fiktív entitások

nevével, nem állják ki a parafrázis-tesztet.

⁴¹ Bentham azonban nem javasolta minden fikció elvetését. Néhány fikció még mindig hasznosnak, sőt nélkülözhetetlennek bizonyul (B viii, 331). Newton fluxusmódszere ilyen fikciókat alkalmaz. "Egy pontról, egy vonalról vagy egy felületről azt mondják, hogy folyamatosan áramlik, holott valójában nem volt áramlás az adott esetben" (*Chrest.* 371). De ez

a kifejezett "hazugság" mindazonáltal hasznos és szükséges a tudás bővítésének célja érdekében. "Nem arról van szó, hogy nem szabadna ilyen fikciókat alkalmazni, hanem arról, hogy a tanítás céljára és alkalmazásával, valahányszor alkalmazzák őket, szükségességüket és használatukat tudatosítani kell" (*ibid.*).

Bentham empirista episztemológiája arra készítette, hogy egy szűk alapontológiát, a szigorúan partikuláris fizikai és pszichikai események dualizmusát alkalmazza. Szerinte alapvetően az létezik, ami az elme elé kerül, akár közvetlenül (érzékelések és benyomások), akár közvetve, a benyomásokból levont következtetések révén, amelyeket az elmétől függetlenül létező valaminek a bizonyítékaként fogunk fel. Ez a dualista ontológia azonban nem meríti ki és nem határozza meg szigorúan a kifejezhető igazságok tartományát.

Bentham privilegizálta az alap

a fizikai és pszichikai eseményeket "valóságosnak" nevezi, de az emberi tapasztalatban és az emberi tapasztalatban rejlő igazság területe magában foglalja a valóságos és a fiktív eseményeket egyaránt. A fiktív az emberi tapasztalat területének az a része, amelynek felépítésében, felépítésében és rendezésében az emberi elme és a nyelv alapvető szerepet játszik.

A fiktívek területe az emberi lények megélt világának nagy részét magában foglalja. A "valósat" és a "nem valósat" elválasztó vonal nem választja el az empirikusat az értékelőtől vagy a normatívától. A fiktívek területe inkább magában foglalja az emberek által megtapasztalt empirikus világ egészét, valamint a diszpozíciók és észlelések, célok és ambíciók, elvárások és csalódások személyes világát. Ide tartozik továbbá az interperszonális, társadalmi és kulturális világ, valamint a normatív, erkölcsi, jogi és politikai világ is. Vagyis az emberi tapasztalat területe, amelyet a gondolkodás rendez és tesz értelmessé, sokkal gazdagabb és összetettebb, mint a megélt tapasztalat ontológiai alapja.

A fiktív entitások területe nem tükrözi vagy nem felel meg a fizikai alap világának, így igazságát nem az ilyen megfelelés határozza meg. A tartomány felszíni ontológiája hamisnak tekinthető, de csak annyiban hamis, amennyiben annak entitások szó szerint fizikai anyagokként. Bentham szerint hiba lenne azt gondolni, hogy minden fiktív nyelvet használó tétel valótlanúságot fejez ki. Az a nyelv, amelynek az importja szigorúan hamis, olyan nyelv, amely számára még elvileg sem áll rendelkezésre parafrázisos kapcsolat a valós alaphoz. Az igazság a fiktív entitások által benépesített tartományban nem valamiféle más vagy alacsonyabb rendű igazság, vagy igazság a szűkített idézőjelben. Bár a létezés fiktív entitás, mégis igaz, és nem csak "igaz", hogy a dolgok léteznek. Igaz, és nem csak "igaz", hogy a tárgyak mozognak, hogy az alma piros, hogy a másodpercmutatónak időbe telik, amíg egy óra számlapján teljes kört tesz meg, hogy az egyéneknek kötelességük, hogy ne okozzanak indokolatlanul kárt másoknak, és hogy a tulajdonosnak törvényes joga van az engedélye nélkül elvett tulajdon visszaszerzésére. Ezek olyan igazságok, amelyeket a nyelv arra kényszerít bennünket, hogy félrevezető módon fejezzük ki, olyan módon, amely a naiv hallgató vagy felhasználó számára azt sugallhatja, hogy léteznek olyan tárgyak, mint a mozgások, színek, idők,

kötelességek és jogok. De hogy elkerüljük, hogy

nyelvünk által félrevezetve nem kell az emberi tapasztalat területére úgy gondolnunk, hogy az

"kitalált" vagy "valótlan".

Ezt a területet a gondolkodás és a nyelv együttműködésének erőfeszítései teszik értelmessé. De ez a konstruktív munka nem önkényes. Az erőfeszítések lehetnek többé-kevésbé megfelelőek vagy sikeresek. A gondolkodás technológiájával történnek, amelyet kifejezetten gyakorlatias formájú normák irányítanak. Az ontológiai alaphoz kötődnek, de gyakorlati szükségletek, érdekek és célok irányítják őket, amelyeket a fizikai világban kell megvalósítani. Az érdeklődés az, ami az elme figyelmét a tapasztalat bizonyos aspektusaira irányítja, és arra törekszik, hogy megértse és kezelje annak összetevőit. Az érdeklődés, állítja Bentham, arra irányít, amit meg kell értenünk, amit meg kell magyaráznunk, és amiről kommunikálnunk kell másokkal.

Bár a fiktívnek ez a területe nem tükrözi vagy nem felel meg a fizikai alap világának, mégis szükségszerűen, gyakorlatilag kapcsolódik hozzá. A fizikai alap az emberi tapasztalathoz nélkülözhetetlen inputot szolgáltat - Bentham hangsúlyozta, hogy nincs gondolat benyomások nélkül. Az emberi lények ebben a fizikai világban fogalmazzák meg céljaikat és elvárásaikat, és igyekeznek megvalósítani azokat; az emberi lényeknek az ebben a világban és az ezzel a világgal való kölcsönhatások révén kell megküzdeniük a túlélésért és a boldogulásért. Ez a világ az elme tevékenységét is fontos korlátozó fegyellemmel ruházza fel, mivel az emberi életet rendezi. tapasztalat. Az elme építő tevékenységei végső soron erre a fizikai alapra irányulnak. felelős.

Bentham kidolgozott egy - szerinte nélkülözhetetlen - módszert az elme analitikus és generatív tevékenységének fegyelmezésére, a parafrasztikus meghatározás technikáját. Annak kimutatásához, hogy a diskurzusok valamely jelentős része alapvetően hazug (kedvenc példái a természetjogi és a szokásjogi diskurzusok), nem elég megmutatni, hogy fiktív nyelvezetre támaszkodik, hanem azt is meg kell mutatni, hogy ontológiai elkötelezettségei legalább elvben nem köthetők az ontológiai alaphoz, hogy állítólagos igazságai nem ragadhatók meg parafrasztikus fordítással.

A parafrázis-technika kulcselemei sokat elárulnak arról az elemzési és érvelési módról, amelyet Bentham erkölcsi, jogi és politikai filozófiájában alkalmazott. A feladat először is megköveteli, hogy a diskurzus kulcskifejezéseit vagy -gondolatait elkülönítsük és elhelyezzük egy (vélt) értelmes használati kontextusban. Ez az elemzőtől jóhiszemű erőfeszítést követel meg, hogy felismerje a fiktív nyelv tipikus használatakor kifejezni szándékozott igazságokat. (Bár Bentham keveset mond erről a tevékenységről, egy jó példa arra, hogy az általa használt

a technika elemzése a társadalmi szokásjogról szóló elemzésében található (BCLT 7.1. fejezet).) Másodszer, az elemzőnek meg kell alkotnia egy parafrázis-egyenértéket, amely önmagában - vagy ilyen definíciók láncolatának részeként - feltárja a fiktív nyelv importjának a fizikai vagy pszichikai alaphoz való viszonyát. Fontos megjegyezni, hogy a fordítás Bentham felfogásában csak akkor sikeres, ha (a) az ontológiai alapon azonosítható egy gyökér, és (b) a lefordított tétel értelmessége, igazsága és célnak való megfelelése megmarad. Explikációra törekszik *salva veritatis et utilitatis*. Ez a feltétel megköveteli, hogy az elemző szem előtt tartsa a vizsgált fiktív diskurzus vonatkozó részének gyakorlati célját, ez pedig az adott területre jellemző elvek és célok tudatosítását és hűségét követeli meg.

Ez a technológia tehát nem egyszerűen fogalmi vagy metafizikai (és így gyakorlat- vagy értékelési szempontból semleges) gyakorlat. Ahhoz, hogy a fordítás alkalmas legyen, és eredményei hitelesek legyenek, fel kell tárni és ügyesen alkalmazni kell a terület-specifikus normákat és gyakorlati célokat.

Bentham ragaszkodott ahhoz, hogy ez az elméleti (ő "metafizikai") munka, amely egy adott gondolkodási terület ("tudomány") alapgondolatainak tisztázására és szigorú fegyelmének való alávetésére irányul, nemcsak a guberálót, hanem az építész is igénybe veszi - nemcsak a szemét eltakarítását jelenti, hanem egy biztonságos és megfelelően működő fogalmi keret felépítését is. Az e konstruktív célra alkalmas technikák közé tartozik a parafrázis, a definíció *per genus et differentiam*, és különösen a "módszeresítés" és a szisztematikus elrendezés. A fogalmi építész arra törekszik, hogy a területet valamilyen racionális és gyakorlatilag megfelelő elv alapján rendezze, és fogalmait és terminusait úgy rendezze el, hogy nyilvánvalóvá váljanak a terület kulcsfontosságú elemei és az e terminusok által megragadni szándékozott igazságok közötti kapcsolatok. Ez is megköveteli, hogy az elemző felfogja a terület gyakorlati céljait és a diskurzust valószínűleg használók elvárásait.

Összefoglalva elmondható, hogy Bentham végső soron nem az ontológiával, hanem a nyelvvel foglalkozott; azt próbálta megérteni, hogy nyelvünk hogyan segíti és hogyan vezeti félre a gondolkodást, az érvelést, a mérlegelést és a cselekvést. A jelentés és a gondolkodás technológiájának elméletét dolgozta ki annak érdekében, hogy a nyelvnek teret engedjen alapvető munkájának elvégzéséhez, miközben megfékezi túlkapásait, különösen a nyelvvel való visszaélést és a nyelvvel való visszaélést, amellyel egyesek hatalmat akarnak gyakorolni mások felett.

Rövidítések

- B - Jeremy Bentham, *Works of Jeremy Bentham*, (11 kötet), John Bowring szerk. (Edinburgh, 1838-43). Újranyomtatva New York, 1962.
- BCLT - Gerald J. Postema, *Bentham and the Common Law Tradition* (Oxford: Clarendon Press, 1986/1989). [Második kiadás 2018?]
- BL Add MSS - British Library, További kéziratok.
- Nyugalom.* - Jeremy Bentham, *Chrestomathia* (CW), M. J. Smith és W. H. Burston szerk., (Oxford: Oxford University Press, 1983).
- CW - *Bentham: Bentham: Collected Works* (Oxford)
- DO - Jeremy Bentham, *De l'ontologie et autres textes sure les fictions*, Philip Schofield, szerk. (szöveg), Jean-Piere Cléro és Cristian Laval, trs és kommentár.
- FG - Jeremy Bentham, *Fragment on Governmet in A Commentary on the Commentaries and A Fragment on Government*, J. H. Burns és H.L.A. Hart, szerk. (London: Athlone Press, 1977).
- FPP - Jeremy Bentham, *Az alkotmánytörvénykönyv előkészítő első alapelvek* (CW) Philip Schofield, szerk. (Oxford: Oxford University Press, 1989).
- IPML - Jeremy Bentham, *Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (CW), Fred Rosen, szerk. (Oxford: Oxford University Press, 1996). J. H. Burns és H. L. A. Hart, szerk. átdolgozott kiadása. (London: Athlone Press, 1970).
- Határok* - Jeremy Bentham, *A büntetőjog határaitól* (CW), Philip Schofield, szerk. (Oxford: Oxford University Press, 2010).
- PF - Jeremy Bentham, *Pannomial Fragments*, in *Bowring* iii 211-30.
- PPI - Jeremy Bentham, *Preparatory Principles Inserenda* MSS.
- RJE - Jeremy Bentham, *Rational of Judicial Evidence* in *Works of Jeremy Bentham*, Bowring, szerk., vi. és vii. kötet.
- TSA - Jeremy Bentham, *A Table of the Springs of Action, in Deontology together with A Table of the Springs of Action and Article on Utilitarianism* (CW), Amnon Goldworth, szerk. (Oxford: Oxford University Press, 1983).
- UC -- Bentham MSS, University College London (hivatkozás a dobozra, fóliószám).